

Het leuke van een buitenlandse werkweek is dat je er nog zoveel mycorrhiza-paddestoelen kunt aantreffen. Er valt dan ook nog veel te verhalen van allerlei vondsten, zoals de 55 *Russula*'s, de 32 Melkzwammen of de 15 Ridderzwammen.

Het samenstellen van de totaalijst was een enorme klus, hetgeen vooral werd veroorzaakt door allerlei mycologische puzzels die sommige scribenten ingeleverd hadden. Eerst dacht ik dat het aan mij lag, maar zelfs Neerlands topmycologen schudden hun wijze hoofden bij het aanschouwen van de vreemde namen. Het is dringend gewenst dat bij volgende werkweken door de schrijvers van de excursielijsten enkele eenvoudige spelregels worden gehanteerd:

- gebruik gewoon de streeplijsten die ook voor het karteringsproject worden gebruikt;
- gebruik voor aanvullende soorten de namen uit de Standaardlijst;
- vermeld bij de overige soorten de auteursnaam en de literatuurbron;
- het bedenken van synoniemen kan het beste aan de opsteller van de totaalijst worden overgelaten.

Ten slotte dient vermeld te worden dat de accommodatie, de organisatie en de voeding te Ambleteuse weinig te wensen overlieten.

Coolia 35: 112 - 118. 1992.

HERTEZWAMMEN EN DROGE KWEL

Verslag van de binnenlandse werkweek,
20-27 september 1991 in Herkenbosch, Limburg

Else C. Vellinga & Marijke Nauta, p/a IBN-DLO,
Postbus 23, 6700 AA Wageningen

The yearly week foray of the Dutch Mycological Society was held in September 1991 in Herkenbosch in the northeast of the province of Limburg. After a very dry summer only 530 species were found, a relatively low number. The amount of ectomycorrhiza forming species was however more or less equal to the amount of previous weekforays. Most species were found in the *Sphagnum*-rich birchwood in the valley of the "Rode Beek" near Vlodrop Station. New to the Netherlands was the find of *Entoloma queletii*. *Daedaleopsis confragosa* was the mostly recorded species, observed in 27 of the in total 36 visited areas.

Inleiding

Na een koud en nat begin werd de zomer van 1991 toch nog mooi: de maanden juli en augustus en ook september waren bijzonder warm en droog, een uitstekende zomer. Maar niet voor paddestoelen. Half september had het op de meeste plaatsen in Nederland enigszins geregend, maar niet in de omgeving van

Herkenbosch. Tijdens de werkweek moesten we het dan ook voornamelijk van (drooggevalen) broekbossen en beekdalen hebben en werd Limburg van Tegelen tot het Savelsbos doorkruist. Ook de westoever van de Maas werd door de deelnemers, op zoek naar vochtige gebieden, niet geschuwd. Maar helaas, de term droge kwel was nogal eens van toepassing.

Recreatieterrein Het Elfenmeer, met zijn clustertjes moderne bungalows en een grote werkruimte, bood aan de ongeveer 40 deelnemers uit binnen- en buitenland voor langere of kortere tijd een uitstekend onderdak.

Landschap

De meeste excursieterreinen lagen in het Limburgse rivierterrassenlandschap. Afwisselend is hier door de grote rivieren, Rijn en met name Maas, materiaal afgezet en weer weggevoerd, waardoor de hedentendage op veel plekken opvallende terrassen zijn ontstaan. Bij Tegelen bijvoorbeeld is het hoogterras goed te zien in het landschap. Kwel treedt nogal eens op in de zone net naast een terrasrand. Ook de aardbreuken en de hierbij behorende horsten en slenken (hogere en lagere delen) zijn belangrijke factoren in de geologische geschiedenis en deels bepalend voor de huidige loop van de Maas. Bij Herkenbosch lag dit jaar ook het epicentrum van een krachtige (voor Nederlandse begrippen althans) aardbeving.

Tijdens de laatste twee ijstijden is het hele gebied bedekt met door de wind aangevoerde zanden. Deze alles bedekkende dekzanden zijn weer verstoven en duinen zijn nu ook nog her en der zichtbaar. Bij Brunssum liggen echter veel oudere zanden aan het oppervlak, het beroemde zilverzand uit het Mioceen.

Roer en Swalm slingeren zich door het landschap als actieve, meanderende rivieren. Minder groot zijn de Boschbeek en de Rode Beek, beide in de buurt van Herkenbosch gelegen en de bekende Leubeek ten westen van de Maas. Dit gehele landschap hoort grotendeels tot het subcentreuropse floradistrict; ook een deel van het Leudal (dal van de Tengelroische beek) en het gebied rond Brunssum horen tot dit floradistrict. *Equisetum sylvaticum* is een van de belangrijke soorten van dit district en groeit o.a. in het gebied van de Maalbeek bij Tegelen.

Het gebied ten westen van de Maas behoort grotendeels tot het Kempisch floradistrict. De pleistocene floradistricten waren vroeger rijk aan ectomycorrhiza-soorten. Door verzuring gecombineerd met vermessing en verdroging is echter een groot aantal soorten schrikbarend achteruitgegaan. Uit Noord-Brabant zijn veel soorten verdwenen, zoals bijvoorbeeld *Tricholoma albobrunneum* (zie fig. 1).

Ook werden gebieden bezocht die langs de rivieren de Maas en de Roer in het rivierlandschap lagen. Na erosie van eerder afgezette lagen spelen hier weer ook fluviatiele klei- en zandafzettingen van na de ijstijden (in het holocene) een belangrijke rol. Dit gebied wordt tot het fluviatiele floradistrict gerekend. Groot-schalige grindafgravingen bepalen het huidige beeld van de Maasvallei.

Ten zuidwesten van de lijn Sittard-Kerkrade ligt het Limburgse heuvellandschap, bedekt met een dikke laag löss in de laatste twee ijstijden. In het zuidelijk deel, ongeveer ten zuiden van de lijn Maastricht-Heerlen dagzoomt in de dalen kalk. Dit gebied wordt tegenwoordig Zuidlimburgs district genoemd (zie bijv.

Weeda, 1989). Floristisch gezien is het een rijk district. Ook de paddestoelenflora mag er wezen en wijkt wat samenstelling betreft eveneens af van die van de rest van het land. De laatste jaren is vooral het grote aantal bijzondere Parasolzwammen opmerkelijk.

Opbrengst

In vergelijking met de twee voorlaatste werkweken was deze week tamelijk soortenarm met 530 soorten. De werkweek in Groningen (1990) leverde 628 soorten op, en in 1989 werden er in Noord-Brabant 652 soorten gemeld. Ook het aantal excursiegebieden lag dit jaar wat lager, slechts 36 gebieden werden een of meerdere keren bezocht. De bermen die zich in Groningen in een warme belangstelling mochten verheugen, bleven dit keer links liggen. Bermen liggen nu eenmaal voornamelijk op het droge dekzand; her en der stonden slechts Reuzenzwammen bij de aftakelende beuken. Ook kerkhoven werden ditmaal niet bezocht. In het bosrijke terrein rond de huisjes van Het Elfenmeer werd slechts één paddestoel waargenomen, ook een duidelijk teken van de grote droogte. Opvallend is echter dat het aandeel van ectomycorrhiza-vormende soorten niet afwijkend was van voorgaande jaren: nu 26 %, in Groningen 22 % en in Noord-Brabant 23 %.

Excursieterreinen

Het dal van de Rode Beek, op de grens met Duitsland, ten zuiden van Station Vlodrop, was een absolute topper, rijk aan paddestoelen, in aantallen vruchtlichamen en aantallen soorten. Het gebied werd dan ook op diverse dagen bezocht. Het bestaat uit grote stukken nat Berkenbos met Veenmos en is ook landschappelijk zeer fraai. Het is een van de weinige Nederlandse gebieden met een natuurlijk everzwijnenbestand. In totaal werden er zo'n 244 soorten gevonden, waaronder vele *Russula*'s (13), Melkzwammen (14) en Boleten. In het voorjaar is dit een eldorado voor Mijtertjes.

Het Savelsbos (Trichterberg) is een altijd vochtige boshelling, zelfs in deze omstandigheden, en leverde dan ook nog 112 soorten op. Ook de Boschbeek ten noorden van het Elfenmeer en de natte plekken in de Brunssumer Hei leverden veel soorten op.

Veel onbekende bosjes bleken helaas kurkdroog tot gortdroog en waren soms zelfs volstrekt ontoegankelijk door de vele bramen. Veel paddestoelen werden er dan ook niet in aangetroffen. De ligging van de excursiegebieden en het aantal soorten dat werd gevonden is weergegeven in figuur 2.

Algemene soorten

Door de droogte, de hierdoor noodgedwongen keuze van de vochtiger terreinen, en het feit dat deze werkweek in september gehouden werd en niet in oktober zoals alle andere binnenlandse werkweken, werden soorten die normaal gesproken zeer algemeen zijn, nu minder vaak gemeld. *Xylaria hypoxylon* bijvoorbeeld werd slechts van zes terreinen gemeld (maar in Groningen in 3/4 van de bezochte terreinen). Deze soort had klaarblijkelijk sterk van de droogte te lijden gehad en

Fig. 2. De excursieterreinen
en de aantallen soorten per gebied.

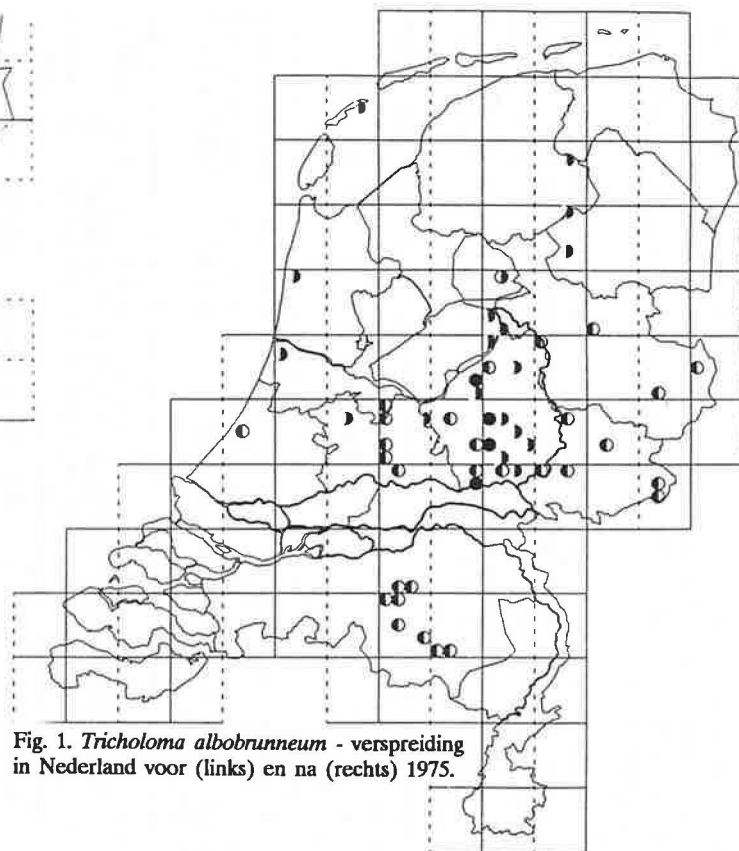
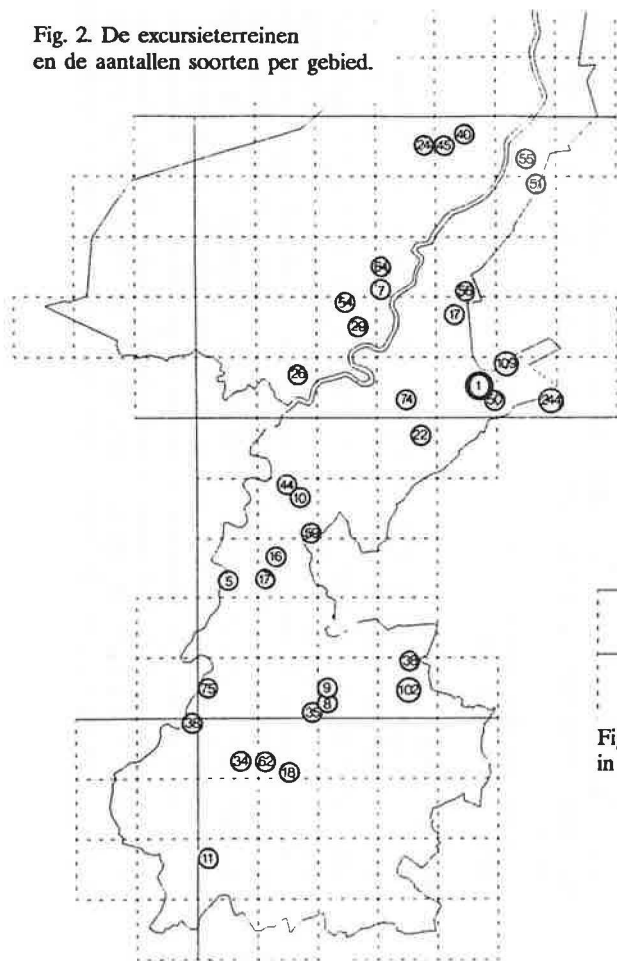

Fig. 1. *Tricholoma albobrunneum* - verspreiding
in Nederland voor (links) en na (rechts) 1975.

begon in 1991 laat met het vormen van vruchtlichamen. *Marasmius rotula* daarentegen is een soort die nu in bijna de helft van de gebieden is gezien. Deze relatief vroege soort werd veel minder gemeld tijdens later in het jaar gehouden werkweken (in Groningen slechts in twee van de 44 terreinen en in Noord-Brabant in zeven van de 42).

De meest gemelde soort was *Daedaleopsis confragosa*: in 27 van de 36 terreinen waargenomen. De drie houtzwamsoorten die erom bekend staan dat ze zich zo sterk uitbreiden werden ook tijdens deze week waargenomen: *Fomes fomentarius* (viermaal), *Pycnoporus cinnabarinus* (driemaal) en vooral *Schizopora phellinoides* (in 19 terreinen). Deze laatste soort wordt nu goed gekend en dit zal er ook wel toe geleid hebben dat deze soort zoveel gemeld werd.

Verder was het relatief grote aantal meldingen (zeven stuks) van *Schizophyllum commune* opvallend. Deze soort komt meer in het zuiden van het land voor dan in het hoge noorden, een onverklaarbaar patroon, gezien het voorkomen in Denemarken en meer noordelijk gelegen landen.

Veel soorten van broekbossen en vochtige terreinen staan op de soortenlijsten vermeld. Het geslacht *Naucoria* is goed vertegenwoordigd; veel terreinen stonden vol met deze bruine onbeminde paddestoeltjes. *Hypholoma subericaceum* werd ook herhaalde malen aangetroffen, bijvoorbeeld op de opdrogende modder van een leemkuil van De Doort.

De soortensamenstelling van de bossen op klei langs de rivieren en in het zuiden van Limburg wijkt duidelijk af van die op de zandgronden. *Xylaria longipes* bijvoorbeeld is bijvoorbeeld niet in laatstgenoemde terreinen waargenomen.

Een echte werkweeksoort als de piepkleine *Marasmius capillipes* werd nu ook weer regelmatig met het populiereblad mee opgepakt (zie ook Bas, 1991 en Arnolds & v.d. Dool, 1990). Van verschillende plekken, verspreid over het hele land, met uitzondering van de duinstreek en de Waddeneilanden, is deze soort nu bekend.

Een totaalijst met een overzicht van alle soorten per terrein is aan de deelnemers toegezonden.

Bijzonderheden

Een groep zwammen die duidelijk geprofiteerd had van de warmte waren de Hertezwammen: in totaal werden 15 soorten waargenomen. Zeldzaamheden als *Pluteus umbrosus*, een buitengewoon fraaie zwam in een schitterende groep van minstens 18 exemplaren, *P. hispidulus* var. *cephalocystis*, een klein, grijscharig hertezwammetje, en de andere kleine en veel zeldzamere soort *P. exiguus* illustreren dit. *Pluteus exiguus* is een vertegenwoordiger van subsectie *Hispidodermini*, met rechtopstaande hoedhudelementen en met gekopte cheilocystiden die wat op die van *P. hispidulus* var. *cephalocystis* lijken; bij beide taxa ontbreken pleurocystiden.

Enige bijzondere Satijnzwammen werden aangetroffen in het Ravensbosch, waaronder de voor Nederland nieuwe soort *Entoloma queletii* (Boud.) Noordeloos, een paarsige Satijnzwam die op een kwelplek groeide. Onder invloed van licht verdwijnt deze paarse kleur. Dit was trouwens de enige nieuwe soort voor ons land

tijdens deze week. De kleine blauwige *Entoloma cyanulum* werd eenmaal eerder uit ons land gemeld en eveneens in dit bos aangetroffen. Andere bijzondere Satijnzwammen waren *Entoloma calaminare* uit het Bunderbos, en *Entoloma sphagneti* die maar liefst in drie terreinen werd aangetroffen.

Aan Gordijnzwammen werden in totaal 23 taxa gevonden, waaronder *Cortinarius valgis* en *Dermocybe phoenicea*, een soort met bloedrode lamellen. Het was leuk om naast de kleine paarsige *Cortinarius bibulus* de recent door Orton onderscheiden *C. lilacinopusillus* te vinden. Deze laatste heeft een wat lichtere, meer grijslila hoed dan *C. bibulus*, en de sporen zijn ca. 8-10 μm lang, tegen ca. 7-9 μm in *C. bibulus*, en zijn iets grover geornamenteerd.

Van de 33 *Russula*'s die in totaal gevonden werden werd het merendeel gemeld uit het dal van de Rode Beek en de Boschbeek. Genoemd worden o.a. *Russula cicutricata*, *R. clariana*, *R. olivaceoviolascens*, *R. raoultii*, en *R. sphagnophila* ss. Romagnesi.

Aan plaatjeszwammen kan verder nog worden genoemd de Koeieboleet (*Suillus bovinus*) waarvan eerst gedacht werd dat het iets zeer bijzonders moest zijn vanwege de zwartverkleuring, en waar het gehele Rode Beekdal mee volstond, en *Hohenbuehelia mastrucata*, die op een liggende berkestam in hetzelfde gebied groeide.

Ook dit keer werd er weer uitgebreid naar "korstjes" en aanverwanten gekeken, getuige de volgende bijzonderheden: *Aurantiporus fissilis*, *Botryohypochnus isabellinus* (slechts eenmaal eerder gemeld), *Gloeocystidiellum porosum*, *Hyphoderma cryptocallimon* en *Kneiffiella crustosa*.

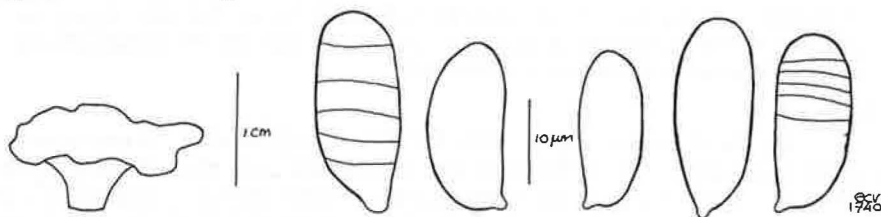

Fig. 3. *Femsjonina pezizaeformis* - habitus en sporen.

De Gelobde pruikzwam, *Creolophus cirrhatus*, is zeker het vermelden waard. Deze fraaie zwam stond te pronken op een liggende Populierestam in een weilandje bij het Savelsbos. *Femsjonina pezizaeformis*, een geeloranje trilzwam, is ook een niet zo algemeen voorkomende zwam (zie fig. 3), evenmin als de kleine schelpvormige zwammetjes in de Turfkoelen die luisterden naar de naam *Plicaturopsis crispa*. Deze soort werd in 1988 bij Nijmegen voor het eerst ontdekt. *Inonotus rheades* werd gevonden op Vuilboom in het dal van de Boschbeek; deze Rode lijst-soort komt voornamelijk in de duinen voor en is uitsluitend van Populier gemeld.

Er waren niet veel Ascomyceten, noch -kenners, zodat er ook niet veel bijzondere dingen te melden zijn: *Hypocrea citrina*, een op de grond groeiende citroenkleurige plakkaatvormende soort; *Peckiella viridis*, die de onderkanten van

Russula's en Melkzwammen een groen en hard uiterlijk geeft, en *Scutellinia subhirtella*, een kortharig schijfzwammetje met fijnwrattige sporen.

Van de Gasteromyceten is nog het vermelden waard de niet zo zeldzame *Nidularia farcta*, die sommigen van ons nooit eerder hadden gezien; in de Turfkoe-len zat dit eierzakje op een tak.

Al met al een geslaagde werkweek, die voor herhaling vatbaar is in een gunstiger jaar(getijde). Met dank aan het Biogeografisch Informatie Centrum voor het vervaardigen van de totaallijst.

LITERATUUR

Arnolds, E. & E. v.d. Dool, 1990. De werkweek 1989 in West Brabant. Coolia 33: 63-67.

Bas, C., 1991. Commentaar op een paar plaatjeszwammenvondsten. Coolia 34: 108-112.

Weeda, E.J., 1989. Een gewijzigde indeling van Nederland in floradistricten. Gorteria 15: 119-126.

Coolia 35: 118 - 120. 1992.

RIGIDOPORUS ULMARIUS, NIEUW VOOR NEDERLAND

Peter-Jan Keizer, Balearen 23, 3524 EJ Utrecht

Rigidoporus ulmarius has been found in the Netherlands for the first time. *Rigidoporus ulmarius* is characterized by its large size, the whitish cap and the orange-coloured pores. A description of this species is presented.

Inleiding

Tijdens de werkweek, najaar 1991, liet Rob Chrispijn aan de deelnemers een bijzondere polypoor zien die hij gevonden had op een oude Paardekastanje op de stadswal te Zaltbommel. Dit bleek *Rigidoporus ulmarius* (Sow.:Fr.) Imazeki te zijn, een soort die nog niet eerder in Nederland was vastgesteld. Dankzij de duidelijke uitleg van de standplaats kon de zwam gemakkelijk opgespoord worden en ik wil hem bij deze aan de Nederlandse paddestoelenliefhebbers voorstellen.

Karakteristiek

Rigidoporus ulmarius is een forse, zwaar gebouwde polypoor. De bovenkant is bleek witachtig tot crème-beige. De poriën zijn oranjeachtig in verse toestand, na drogen oranjebruin. De rand is afgerond.

Beschrijving (fig. 1)

Forse, tot 30 cm brede, 10-15 cm afstaande en 6 cm dikke hoed. Oppervlak bleek witachtig tot crème-beige, mat, bobbelig, allerlei bladsteeltjes, takjes e.d. uit het strooisel insluitend. Zijrand afgerond, van dezelfde kleur. Poriën oranje tot oranjebruin, klein, 5-6 per mm, nabij de rand een 8-10 mm brede randzone. Op